

Intelektual bertsolariaren garaia

M A R I O Z U B I A G A

Nolakotasuna da edukia». Intelektualaren forma postmodernoa

Hitz-joko azkarrak, ale bitxiak, mintz-apar ikusgarria, jario arina eta entzulego fidelak berretsi nahi duena polito botatzea, horiek dira bertsolariari betidanik eskatu zaizkionak.

Kultura herrikoiaren eskaera zen hori, herriaren irudimenak aise uler zezakeen pizgarria edo lasaigarria izan baita beti bertsoa. Askotan isekari, batzutan sakon, gutxitan lizun, beti hala beti esatari eraginkorrak izan ohi dira bertsolariak.

Dakienari utziko diogu tartea. Honela zioen duela gutxi Andoni Egañak¹:

Bertsoa klinex bat da, bertsoa bota egiten da eta entzuleak erabili ahala ahaztu egiten du. Bat-batean perla gogoangarriak oso gutxi izaten dira. Bertsoaren funtzioa ez da nagusiki artistikoa, komunikatiboa baizik eta egiteko horren barruan erabaki beharko dugu zer asmo duen leku eta une jakin horretan: asmo ludiko huts bat, asmo ideologikoa edo asmo sermoilari bat. Eta bertsoa ondo egokitzen zaie gaurko kulturaren ezaugarriei: gauzak ez dire-

1 **Mario Zubiaga** EHUko Politika eta Administrazio Zientzien saileko irakaslea da.

la alegia sakondu, memorizatu eta gordetzeko; hartu, gozatu eta botatzeko baizik.

Zuzenak dira esandakoak. Ortegak aspaldian iragarritako masen matxinadaren ostean ezin bereiztu daitezke kultura herrikoa eta horren goiti legokeen kultura jaso; edonork kontsumitu dezakeena eta elite batentzako egin-dakoa; sortu bezain pronto agortzen dena edo gordetzekoa, museotan zein liburu marduletan.

Garai batean intelektualaren lana, hein handi batean, kideen artean eztabaidatzen zen, eta emaitza goitik behe-ra hedatu gero, masaren elikagai eztabidaezin legez.

Iritzia eta sorkuntza kulturalak, merkantzia berri gisa, masa hedabideen bitartez merkatu ekonomian sartu direnetik², intelektualen lana masifikatu eta «demokratizatu» egin da: inoiz baino intelektual gehiago aukeran, marka-izen ezagunak inoiz baino ezagunagoak, inoiz baino entzunagoak eta jarraituak...

Alabaina, merkatu komunikatiboak bere burdinazko lege ezkutua du: azkar, argi, arin. Hau da, edozein iritzi edo kultur adierazpeni agintzen zaion hirukoa. Intelektualak, eragin soziala izan nahi duen langile kulturala, aitzitik, beste arau baten menpe egon nahiko luke: lasai, astiro, sakon eta, sarritan, ñabarduren edota elitismoaren aginduz, ilun.

«Iritzi zentzuduna» baldin bada intelektualaren ekoizpena, nolako produktua eskain dezake aipatutako baldintzetan? Bitartekoa baldin bada mezua, eta bitartekoa suziria bezain arina eta galkorra bada, zertan geratzen da mezua? Testuingururik gabeko irudietan zer gogoeta mota oinarritu daiteke?

«Ahozkotasunaren eta irudiaren merkatu global» honetan, intelektualaren jarduera paradoxikoa da guztiz. Zorabio mediatikoan itoko ez bada, intelektualak ezin du bere jatorrizko lana komunikabide merkatuaren eritmoan burutu: «iritzi eroak» besterik ez datoz behartutako ekoizpenetik. Baina, era berean, intelektuala merkatuan dago jadanik, eta izan dezakeen oihartzuna komunikabideen eskutik datorrenez, esparru honetan eraginkorra izateko orain arte landu ez dituen dohain eta abileziak garatu be-

harko ditu. Marketin teknikek pentsamendua baldartzen badute ere.³

«*Fast thinkers*» edo pentsalari arin horien bapatekotasun kutsakorra mundu mailan hedatu den bezala, gurean ere «intelektual bertsolariaren» jarduna nagusitzen ari da. Bertsolari finen antzera, oraingo intelektualak gai-jartzai-learen esanetara eta puntuari jarraikiz dihardu. Berrikuntza asmorik gabe.

Idea multzo sendoz hornitutako buru argitsuen garaiak atzean utzi omen ditugunez, edozertarako prest dagoen intelektual hori espektakuluaren morroi bilakatzen ari da.

Zertarakotasun anitza». Intelektualaren zeregina gizartean

Mezuaren nolakotasunak agintzen badu ere, ezin dugu mezuaren edukia bera ahaztu. Egia esan, intelektualaren irudi modernoa, bere gizartearekin gau eta egun konprometituta zegoen herritar buruargia, inoiz egon bada, ia desagertuta dago. Sasoi honen ezaugarrietariko bat subjektu-egoeraren aniztasuna baita. Denbora guztian eta edonon intelektual koherentearen papera bete nahi duena ez dator bat garai historikoaren espirituarekin.⁴ Intelektual mota asko dago eta, areago oraindik, intelektual bakoitzak mezu mota anitz bidera dezake gizartera, kontraesankorrak askotan: gaur iritzi bat, bihar kontrakoa.

Gauzak honela, egungo intelektualek aukera gehiago dute aurrean. Hala ere, gizarte aldaketaren inguruan bakoitzak duen jarrera izan daiteke sailkapena egiteko irizpiderik eraginkorra.

Gizarte aldaketan parte hartuko badu, berau bultzatuz edo oztopatuz, bi familian elkartu daitezke intelektualak: marxismoaren oinordekoek osatzen duten horretan, batetik, eta edozein botereren zerbitzarien artekoan, bestetik.

Beste aukera nagusia gizarte aldaketan zuzeneko protagonismoa ez hartzea izango litzateke, eta kasu hone-

tan berriro ere bi aukera zabaltzen zaizkio intelektualari: errealitate gordinetik urruntzea, intelektual zinikoaren jarrera hartuta, edo intelektual argi eramale ilustratuarena egitea, beti ere gertaera sozialetan gehiegi ziprztindu gabe.

Denak teoria eta praxiaren arteko lotura ezberdinek sortzen duten korapiloan harrapatuta daude.⁵

a) *Intelektual subertsiboa edo eraldatzailea*. Marxismoak XIX. mendearen amaieratik aldaketaren (iraultzaren) gizona mantendu zuen. Gero, sozialismo errealearen utopia erreorduko, ezker berriaren izenean eta gizarte mugimenduen gidari teoriko bezala, hirurogeiko hamarkadako ahobatekotasuna kolokan jarri zuten intelektual postmarxistek. Azken urteotan, berriz, pentsamendu mugatu, agortu edo bakararen garaietan, kapitalismoari oso-osoko alternatibarik ematen ez zaion honetan, baztertuen matxinada bihurtu da subertsioaren lelo berria. Globalizazioaren aurkako praxiarekin berpiztu dira aldaketaren intelektualak, oraingoan «baztertuen intelektual» gisa. Edward Said idazle palestinarrek bildu ditu azpiratuen intelektualaren lanaren nondik norakoak:

Erakunde handien boterea, enpresa zein Estatuena, ez dator berez bat gizabanako zein ustez egoera azpiratuan dauden gutxiengo, herri eta Estatu txiki, kultura eta arraza xumeekin. Eta ez dut inongo dudarik intelektualaren lana ahulen eta ordezkartzarik ez dutenen aldean dagoela.⁶

Ezkertiar berriek jarrera honekin bat egin dezakete, baina Goldfarb-ek azpimarratzen duen bezala, beste elementu bat gehitu zaio ahularen defentsan oinarritutako betiko lelo askatzaileari. Alegia, nortasun sendoa duten talde zanpatuen aldeko borroka dela hori, eta hortaz, bigarren mailan uzten direla «egiaren» bilaketa, ongizate orokorra, justizia eta ezkerak askotan bereak egin dituen beste balio unibertsalak. Dena dela, ikuskera neo-marxista edo indigenista hartuta ere, globalizazioaren ondorio zanzatzaileak onartzen ez dituztenak batzen ari direla ezin uka genezake. Teoria antolatu baten inguruan ez bada, kontra egiteko, oztopatzeko bederen, ekintza-batasuna badago, Seattlen, Pragan eta beste zenbait lekutan ikusi ahal izan dugun bezala.⁷

Azkenik, intelektual eraldatzailearen betidaniko arazo —oihartzun eskasa— areagotu egin da urteotan. Sare telematiko eta masa-hedabideek ahotsen ugaltzea erraztu duten arren, sortutako informazio uholdean lehen itotzen direnak iritzi xumeak baitira. Agenda publiko nagusietatik kanpo dagoelako, alde batetik, eta bestetik, intelektual mota hau ez delako eroso sentitzen bitarteko mediatikoez ezartzen duten dinamika arin eta berez antiutopikoan, intelektual subertsiboa zelatan bizi da, ezkutatua, edota, bestela, jarrera estoikoa hartzen du.

Dena den, intelektual subertsiboez, garai batean intelektual-gidari edo ideologoaren funtzioa bete zutenek, orain, orotariko hizpiderik gabe, energia utopikoaren eramale gisa dihardute⁸. Teoria eta praxia bat eginez, edo praxia gero eta zailagoaren teoria landuz, baina gehiengotan —beste aukera «razionalagorik» posible ez delako— aurkakotasunezko praxi hutsean murgilduta daude.

b) «Zuzentasunaren» zaindari eta gordailu diren intelektualak, oinarritzko balioen interprete bakarrak, eta hortaz, sistemaren zerbitzariak. Azken batean, Machiavelliren hitzetan, «Printzearen aholkulariak» direnak.

Ideologiaren ustezko amaieran, arestian aipatu ditugunak bezain ideologoak izanik, diskurtso politiko omen zuzenaren beharrezkotasuna, ideologiatik bereiztu eta hizpide moralarekin hornitzen dute. Iraultzailea ez da, hortaz, oker dagoen arerio politikoa, «gupidaz» akabatu edo isolatu behar den pizti basati eta gaiztoa baizik. Maisuki azaldu du Joxe Azurmendik sistema bakoitzak baduela bere iraupena ziurtatzeko zuzentasun ildoak, eta hortaz sistema bakoitzak izango dituela hizpide horren kudeatzaile teoriakoak.

Noski, hau da behin eta berriro hedabide nagusietan agertzen den intelektual saritua, onura publiko guztiak jasotzen dituena. Ulergarria da, hortaz, talde ezberdinetatik etorrita baina bakoitzak bere burua legitimatzeko duen hizpidea utzi gabe, esparru eroso eta epel honetan biltzea: intelektual postmodernoak, zientzia eta jakituria teknikoaren izenean eta erlatibismoaren eskutik, edota ilustratuak, «zibismoa» ordenarekin (statu quo) eta ez eraldaketa, kriti-

ka edo subertsioarekin parekatzen dituzten neurrian. Era berean, Melucci-k salatzen duen bezala, hemen biltzen dira gizarte mugimenduen aholkulari izandako intelektual asko, errealismoaren izenean birmoldatu direnak.

Hain zuzen ere hauxe baita teoria eta praxia bat egiteko lekurik aproposena, egiazko teoriaren benetako praxia, eraginkorra, goraipamen guztiakin burutzen dena.

c) *Intelektual postmodernoa*. Honek badaki neutralitateak ez duela zentzurik, baina praktikan beste gordeleku erosoagoa topatu du haren ordez, zientzia eta praxia bereiztu omen beharrak eskaintzen diona, alegia. Aldaketa sozialetan eragile zuzena izatetik, aldaketan begirale izatera, teoria eta praxiaren arteko lotura koherentetik, hitz-jokoetara eta norberak bere bizitza artelan gisa lantzerara. Von Beyme-ren iritzian ezagutza eta eragiletza sozio-politikoak banandu izanaren arrazoiak asko dira:

Hasiera batean, aldaketaren ikuspegi marxistak sendoak ziren gunetan, erresistentzi planteamendu bezala proposatu zen. Gero, arriskua igarota, Modernitatearen ondorio gaiztoen aurreko jarrera moralak ezagutzari ekar ziezaiokeen mugaketa ekiditeko, zientzia eta praxia bereiztea komenigarri ikusi zen. Gainera, «pentsamenduaren jarduera» bizitzaren beste zenbait esparruetatik aldentzea —politikatik bereziki— oso egokia zen intelektual gehienak Estatuko funtzionarioak bihurtu zirenean.⁹

Azkenik, teorikoki lantzen zen gaia, eta berari zegokiokeen eragiletza soziala bereiztearekin batera, intelektualak bere talde edo lagunengandik ekintza sozialean murgil zedin jaso zezakeen eskakizuna saihestu egiten zuen, konpromiso eza justifikatuz.

Dena dago sistemaren baitan, izango dena barne. Horrela gauzak, zein zentzu du intelektualak beharrizanaren inguruan esan dezakeenak? Dena eta izango dena sistemak berak berez garatzen badu, beharrizanari buruzko eztabaida oro antzua da.

Hortaz, zinismoa da garai postmodernoari dagokion jarrera. Neutralitatea ezinezkoa da, baina konpromisoak ez du zentzurik, eta honen guztiaren ondorioa, zera da: intelektual sortzez garbi, aritzez zikin eta, beti ere, jostailua.

Von Beymek azaldu bezala,

edozein konpromisoren aldeko mobilizazio uhinen aurrean, axolagabetasunaren atalase-maila igo eta manifestu guztiak sinatu edo batere ez, hauxe da intelektual postmodernoen artean hedatu den jarrera.¹⁰

Errealitatearen urak balizkoaren errotetara eramateko ahalegin antzutzalea, modernitatearen hizpide oso-osoko eta utopikoa, —soziala edota nazionala— amaitu da intelektual hauentzat. Praxi hutsa, bizitza, egitasmu artistiko bezala bizitzea da ardura bakarra.

d) *Intelektual ilustratua*. Ikuspegi honen arabera, ideologiatik aldentuta, intelektualek garrantzizko papera bete behar dute demokrazian. Are gehiago, ezinbesteko eragile demokratikoak dira, premiazko arazo sozialen inguruko eztabaida publiko razionala ahalbidetzen duten heinean. Hauxe da Goldfarbek defendatzen duen intelektual mota:

Intelektualak, euren ahalmen kritikoari esker eta botere guneetatik urrunduta, iritzi publikoari zuzentzen zaizkion atzerritar bereziak dira, gizarte demokratikoetan premiazko arazo sozialen inguruko eztabaida informatua bultzatzeko ardura dutenak. Bizitza publikoaren baitan zibismoa hedatzea, eta gizartearen zentzu ona bezain mugatua kolokan jartzea izango lirateke beraien helburu nagusiak.

Sokratesen independentzia eta kosta ala kostako «egia-
ren bilaketa», Habermasen kezka egungo esparru publikoa-
ren ahulezia dela eta, Arendt-en limurtze (pertsuasio) gai-
tasunaren eta hitzaren gorentasunaren defentsa, eta beste
hainbat pentsalarien jarrera zibikoa lan intelektual honen
berezko ezaugarri bihurtu dira.

Eta, egia esan, Goldfarbek aipatzen duen zibismo-su-
bertsio oreka hori mantenduz gero, intelektual ilustratuak
bete dezakeen funtzio demokratikoa ezin da inolaz ere
gutxietsi. Bereziki, sortzen ari den mundu mailako iritzi
español gizaki guztiontzako minimoen inguruko ezta-
baida publikoa, esaterako, erabat ezkutatuta dagoenean.

Beste kontu bat da, noski, eredugarritasun diskurtsibo
hutsean geratzen bada, eta gizarteak gatazkari berari zor

diona ahazten badu, intelektual honen ekarpena abstrakzio zintzo bezain antzuan gera daitekeela. Praxirik gabeko teoria hutsa, inork benetan inoiz jarraitzen ez duena.

Argigile izan beharrean asmo oneko argizari-jale ere bihur baitaiteke intelektual ilustratua.

Azkenik, intelektual hauek denek, batere neutroa ez den erantzukizuna daukate gizartearen aurrean. Finean, boterearen jokia ez da inoiz ume-jolas izango, eta globalizazioaren «printzeek» gero eta estuago agintzen duten neumian, intelektuala printzearen edo eskalearen zerbitzari izango ote den erabaki beharrean egongo da. Beti bezala, irabazle edo galtzailearentzako diskurtsoa sortzea edota garatzea izango delarik eskatuko zaion funtzio sozial nagusia. Mundu postmodernoan, aukera egin beharra ez baita besterik gabe desagertu, «bidea erakusten duenak bidea jarraitu behar ez badu ere».

Intelektual «propioaren» beharraz

Euskal Herrian —gure baitako unibertso garen neurrian— aipatutako intelektual mota horiek guztiak daude. Eta munduan herri gisa irauteko, neurri batean behintzat, denak beharrezkoak izan daitezke.

Politika gordinetik babesteko euskalgintzaren aterpea hartu dutenak, euskal sormenari politikaren zama arintzeko dira baliagarriak. Utopia sozial eta nazional modernoaren izenean, «nazioarteko gutxiengoen» sare intelektuala sortu nahi dutenak, euskal mundu ikuskera landu-asmatu nahi dutenak, edota ikuskera horri eduki askatzaileak eman nahi dizkieten ezkertiar eraberrituak, ezinbestekoak dira gizarte aldaketaren eta euskal nortasunaren garapenerako. Eta azkenik, modernitatearen hizpide razionalaren kudeatzaileak direnak, erditze mingarri hauetan guztietan lagun dezaten, eta, bide batez, euskal komunitate zilbor-begirale hau kritika dezaten, komenigarriak dira oso.

Beste hainbat gai baztertu gabe, zeintzuk dira euskal intelektualek dituzten arazo bereziak?

BAT. Gatazka politikoak dena irensten du gurean, zulo beltza bailitzan. Eta borroka honetan intelektual mota guztiak daude harrapatuta:

Eraldatzaileak, izakeraz noski; postmodernoak, ezer egin gabe ere, edo horregatik bereziki; boterearen zerbitzariak, ongi ordainduta daudelako; eta habermastarrak, elkarrizketari eta gatazka konpontzeko neutralitate razionalari lehentasuna ematen diotenak, konponbideak ez direlako inoiz neutroak izaten. Hala eta guztiz ere, denek jantzen dituzte, estalki legitimatzaile gisa, egungo intelektualaren jantzi dotoreenak: independentzia eta jarrera kritiko ilustratua. Jantzi garden horien azpian, aitzitik, guztien gorputz ideologikoa biluzik ageri da iritzi publikoaren aurrean. Denak daude eragile politikoen esanetara, denak estrategia politiko baten barne. Esan nahi baita, espazio publikoan manifestu-sinatari legez agertzen diren intelektualak, gatazkan murgilduta dauden neurrian, nekez izan daitezke konponbiderako esparru publiko baten sortzaile, agian bai gatazkaren alderik mingarriena gaintzeko laguntzaile.¹¹

BI. Dena den, egungo testuinguruaz aparte, nortasun kolektibo baten ibilbide korapilatsuaren historia luze eta paradoxikoa da gurea. Izan ere, modernizazioaren uhinekin batera, euskal nortasunaren defentsarako bitartekoak ere ailegatu zitzaizkigun-eta: nazioaren kontzeptu kolektiboa XX. mendearen hasieran, sozialismoaren eduki askatzailea mendearen erdialdean... Eta orain, zer? Pentsa genezake globalizazio prozesuak eta nazioarteko egitura politiko berrien eraikuntzak euskal nortasunaren antzako erronka gogorrak izango diren neurrian, hauei aurre egiteko tresnak ere ekarriko dizkigutela. Horixe izan daiteke euskal intelektualen bigarren ardura: adi egotea eta tresna ideologiko berriok gurera egokitzea.

HIRU. Rifkin-ek bere azken liburuan iradokitzen duen moduan,

kapital intelektualak da aro berriaren motorra: kontzeptuak, ideiak, irudiak dira baliiodun gai berriak, ez gauza materialak, orain arte bezala. Oraingoan irudimena da aberastasunaren neurria.

Informazioaren eta kulturaren kapitalismo berrian, esperientzia kulturalen merkantilizazioa muturrera eramanez gero, gutxiengo kulturalak arazo larriak izango dituzte. Munduko esperientzia kultural guztiak eskura baditugu, izango al dugu aisialdi nahikorik gure esperientzia kultural xumeak (ber)sortzeko eta hauekin eta ez mega-ekoizpen distiratsuekin disfrutatzeke? Bitarteko kulturalak, naturalak bezala, xahutu eta agortu daitezke, merkatuaren lege basatien menpe utziz gero. Eta euskal kulturak ezin du Bizkaiko burdinaren edo Kantauriko bisiguaren historia errepikatu.

Euskal nortasunak, zentzu honetan, bere garapen sostengaria ziurtatuko duen egitasmo estrategikoa beharko luke, eta lan honi dagokionez intelektualek duten erantzukizuna berebizikoa da.

LAU. Euskal Herriaz arduratzen ez diren intelektualak alboratuta¹², euskal intelektual guztiak, alegia, eraldatzaileria, kulturgina, arazoiaren zaintzailea, eta beharbada, baita bertako botere «txiki eta xumearen» zerbitzari fidela ere, aipatu ditugun arazo nagusi horiei aurre egiteko gai al dira? Talde gisa ari ote dira? Beharrezkoa al da talde gisa aritzea?

«Nazio eraikuntzak» Gramscik aipatzen zuen bloke hegemonikoa behar du, eta honekin lotuta egongo diren intelektual organikoak. Agian kontu moderno zaharkituak dira hauek guztiak, baina euskal nazioaren «garapenez» mintzatuko bagara, Gramsciren oinordeko den Mouffe-ren ildotik, euskal artikulazio hegemonikoa —nazioaren garapenez arduratzen den artikulazio sozial, politiko eta kulturala, alegia— beharrezkoa izan daiteke, eta honen eskutik, euskal jakituria-biltegia edo *think tank* deitzen dena osatu beharko litzateke.¹³

Argudiatu daiteke filosofo-erregeari dagokion jarrera planifikatzaile hau ez dela onargarria berez, gidarik gabe, bersortzen den azoka-mundu honetan.¹⁴

Hasierara itzuliz, akaso esango digute intelektual ait-zindariak arriskutsuak edo barre garriak direla, eta gehienara jota intelektual ironiko, barreragile eta bertsolariak behar ditugula. Ongi da. Baina, bertsolariengandik ikasi behar baldin badugu, jaso ditzatela oraingo intelektualek,

arestian esan ditugun alde gaiztoez aparte, euskal bertsolariak betidanik izan dituzten bertuteak¹⁵: independentzia, behar denean subertsiboa izaten jakitea, zorroztasuna, kritika-lan txukuna maitatzea, gertutasuna, lekuko kezka jasotzeko edo gai unibertsalak lekutzeko gai izatea, erakarritasuna, behar denean plaza gizon eta emakume, baina, era berean, patxadaz egindako «paper bertsoak» ederki botatzen jakitea...

Azken finean, beste arlotan bezala, bertako labela duen ekoizpen osasuntsua egin dezan eskatu beharko genioke gure intelektualari. Erotu ez gaitezen, bederen. ¶

-
1. *Gara* egunkariak Zumaian egondako mahai-inguru batean jasotako hitzak (2000-12-28).
 2. Norberaren eta herrien altxor kulturalak eta esperientzia pertsonalak dira egungo merkantziak. Etorkizunean, genetikaren bitartez, banakoaren nortasuna bera izango da salerospen. Merkatuaren logikak esparru guztiak hartuko ditu, gero eta gertuagokoak (Rifkin 2000).
 3. Pentsamenduaren baldartzeak intelektualaren mailarekin baino, lotura zuzenagoa du honen lan baldintzekin. Kazetariengan arrunta den lan-ziklo laburra intelektual eta irakasleei inposatzen ari zaie. Iritzia egun batetik bestera plazaratu behar da, irakasgaiak bi hilabetetan amaitzen dira... Ahalik eta ziklo laburrago orduan eta berrikuntza gutxiago eta huskeria gehiago. Hiruzpalau urtez ikerketa proiektuetan lan egiteko aukera dutenak izango dira egoera honetatik ihes egingo duten elite intelektual berriak.
 4. «Intelektual marxista» tautologiaren garaiak amaitu dira aspaldian. Ala ez?
 5. «Klase bakoitzak bere intelektualak ditu», zioen Gramsci-k, eta klase bakoitzak aldaketa sozialaren inguruan bere interes propioak dituenez, teoria eta praxi soziala modu ezberdinetan lotuko ditu: teoria mailan utopia baztertuz, eta praxia kontzientea berezko bilakaeragatik ordezkatuz, adibidez.
 6. Goldfarb-ek bere liburuan jasotzen du (Said, E. 1994. «Representations of the intellectual». Pantheon. New York). Ildo beretik, gurean, Joxe Azurmendik: «Intelektualaren borroka (...) pobreena eta zapalduena bakarrik izan daiteke» (Azurmendi 1997).
 7. Hurbilketa zorrotza, Aitor Zuberogoiak egiten duena (Zuberogoiak 2000). Hala ere ez dezagun tokiko lana ahaztu nazioarte mailan egin beharrekoaren izenean...

8. Popperrek berak dioen bezala, agian marxismoa hilda legoke zientzia gisa, baina honek ekarri duen erantzukizun sozialaren ikuspegia eta berari esker askatasunari zor diogun maitasuna, ez dira baztertzeko moduko kontuak (Popper, K. 1991. *La sociedad abierta y sus enemigos*. Paidós. Bartzelona).
9. Von Beymek ironikoki hala dio: «Alemaniako irakaslearen aurki-kuntzarik preziatuena —zirkuluaren koadratura— hauxe izan da: funtzionarioaren ziurtasuna eskuratu, intelektual independentearen askatasuna galdu gabe». Horretarako, noski, intelektualak oso argi bereiztu behar ditu bere jakintza arloa eta burutu deza-keen praxi soziala.
10. Garai postmodernoan, neutraltasuna balio politikoen aurrean adierazi behar omen da, ez horrenbeste balio moral edo estetikoaren kasuan. Alta, askotan balio moralen inguruan lotsagabeki adie-razten den jarrera «konprometitua», aitzakia legez ere erabilia izan da balio politikoen inguruko eztabaida korapilatsu eta ete-kin gabekotik ihes egiteko. Moral unibertsalaren izenean aritzea eta lekuko etikatik aldentzea aukera erraza da intelektualarent-zat.
11. Azken hilabeteotan «intelektualen agiriekin» sortu den ika-mi-ka (lagungarria?), ikusmolde horien isla izan daiteke: «Isiltasuna ez da aterpe», «Basta ya», «Zaramaga»...
12. Zein da euskal intelektuala? Euskaraz edota erdaraz Euskal Herriaz arduratzen den bertako kultur langilea... Edo Euskal Herriaren mina sentitzen duena —«me duele Euskal Herria»—?
13. Joxe Azurmendik aipatu liburuan horren beharra ikusten duen arren, eszeptiko samarra da: «Desiratu, nik ere desiratuko nuke, baina gero gauza handirik ez dut horretan sinesten, esate batera-ko, prentsan eta ikusentzunezko hedabideetan dagoen eraso es-painolista ikaragarriari sistematikoki erantzuteko intelektual abertzaleen talde antolaketa batean (...) Aparte ez dudala gauza garenik ere uste (...) Elkarrizketarik ezin delako sortu horrela (...) Zarata areagotu bakarrik (...)».
14. Errege-filosofoak, berriz, batek daki zein «utopia zanpatzaile-ren» izenean «berezko» lege hori apur dezaketen neurrian are eta arriskutsuagoak direlako, errege-pailazo bihurtu zaizkigu demo-kraziaren zirko honetan.
15. Edo ugal daitezela «bertsolari intelektualak»... Egañak dioen be-zala, asmoak asmo, «funtzio komunikatiboak» agintzen duenean, intelektualak bertsolariengandik ikasi beharko lukeen moduan, agian, bertsolari kaxkarinak intelektual sakonarena egin beharko du maiz.

Bibliografia

- Azurmendi, J. (1997). *Demokratik eta biolentoak*. Elkar. Donostia.
- Beck, U., Giddens, A., Lash, S. (1997). *Modernización reflexiva. Política, tradición y estética en el orden social moderno*. Alianza. Madrid.
- Béjar, E. (2000). *El corazón de la república. Avatares de la virtud política*. Paidós. Barcelona.
- Goldfarb, J.C. (2000). *Los intelectuales en la sociedad democrática*. Cambridge University Press. Madrid.
- Gramsci, A. (1972). *Cultura y literatura*. Península. Barcelona.
- Laclau, E., Mouffe, C. (1987). *Hegemonía y estrategia socialista. Hacia una radicalización de la democracia*. Siglo XXI. Madrid.
- Mouffe, C. (1999). *El retorno de lo político. Comunidad, ciudadanía, pluralismo, democracia radical*. Paidós. Barcelona.
- Rifkin, J. (2000). *La era del acceso. La revolución de la nueva economía*. Paidós. Barcelona.
- Vallespín, F. (2000). *El futuro de la política*. Taurus-Alfaguara. Madrid.
- Von Beyme, K. (1994). *Teoría política del siglo XX. De la modernidad a la postmodernidad*. Alianza. Madrid.
- Zuberogoitia, A. (2000). *Globalizazioaren adarrak*. Alberdania. Irun.